

С. И. Куранова

КОНТРАСТИВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СЕМАНТИЧЕСКИХ СТРУКТУР ВЫСТУПЛЕНИЙ ПУБЛИЧНЫХ ЛИЧНОСТЕЙ ВЕЛИКОБРИТАНИИ, США И УКРАИНЫ

Статья посвящена контрастивному сопоставлению семантических структур выступлений публичных личностей Великобритании, США и Украины, в частности этнолингвистическим особенностям формирования связности в дискурсах такого жанра.

Ключевые слова: дискурс, речевой ход, пропозиция, межпропозиционные отношения, языковая личность.

S. Kuranova

CONTRASTIVE PECULIARITIES OF PUBLIC SPEECH SEMANTIC STRUCTURES IN THE USA, GREAT BRITAIN AND UKRAINE

The article is dedicated to comparative description of public speech semantic structures in the USA, Great Britain and Ukraine. National and personal peculiarities of cohesion and coherence in public speech discourse are singled out.

Keywords: discourse, speech move, proposition, interpropositional semantic relations, language personality.

УДК 81'373.612.2=11

Малашнюк М. М.

ДИНАМІКА ВЗАЄМОДІЇ ЦІЛЬОВОГО ТА ВИХІДНОГО ДОМЕНІВ У МЕЖАХ ЕКОНОМІЧНОЇ МЕТАФОРИ (НА МАТЕРІАЛІ ТРЬОХ ТЕМАТИЧНИХ РУБРИК ЧАСОПISУ *THE ECONOMIST*)

У статті проаналізовано когнітивні особливості політико-економічного дискурсу. Простежено розуміння деяких ключових політико-економічних концептів, спираючись на теорію концептуальної метафори.

Ключові слова: концептуальна метафора, вихідний домен, цільовий домен, мапування.

Досягнення когнітивної лінгвістики кількох останніх десятиліть пролили чимало світла на те, як працює людська свідомість. Особливо значущим напрацюванням у цій галузі стала теорія концептуальної метафори Джорджа Лакоффа. Його дослідження показали, що метафора є передовсім несвідомою структурою, яка допомагає нам розуміти складні абстрактні поняття за допомогою більш конкретних концептів із простішою структурою [2, с. 232]. Концептуальна метафора Дж. Лакоффа – це когнітивне утворення, яке ґрунтується на зіткненні двох доменів – вихідного і цільового (або корелятивного і референтного), а в результаті їхньої взаємодії відбувається

відображення, або мапування вихідного концепту на цільовий. Мапування не є випадковим, а натомість базується на тілесному та повсякденному досвіді, а також на знаннях. Концептуальна система складається з тисяч звичайних метафоричних мапувань, які формують високоструктуровану підсистему концептуальної системи. Метафоричні відображення розрізняються своєю універсальністю: деякі є універсальними, інші – поширеними, або зумовленими певною культурою [4, с. 245].

Що стосується механізму утворення метафор, Джордж Лакофф доводить, що це процес абсолютно незалежний від мови. Він стверджує, що в основі складні концептуальні метафори ґрунтуються на первинних метафорах. Первинні метафори виникають спонтанно, зазвичай у дитинстві, коли дві різні частини нашого мозку активуються одночасно під час певного досвіду. Наприклад, коли ми є дітьми, нас з любов'ю тримають наші батьки і ми відчуваємо тепло. Коли ми наливаємо воду в склянку, рівень піднімається, коли ми на купу складаємо речі на столі, рівень піднімається. Цей досвід виникає знову і знову, кожного дня в нашому житті. Дві різні частини нашого мозку – одна, яка відповідає за вертикальність, а інша – за кількість, чи одна, яка відповідає за температуру, а інша за любов – активуються разом і щодня. Активація поширюється із сіток нейронів з тих двох мозкових центрів, і в решті-решт два шляхи активації зустрічаються і утворюють єдину ділянку, яка з'єднує ці дві ділянки мозку. Оскільки та сама ділянка активується щодень, синапси в нейронах у цій ділянці стають сильнішими, допоки не сформується постійна ділянка [6, с. 82]. Таким чином, цей процес є фізіологічним, незалежним від мови, і ґрунтується він на реальному досвіді.

Беручи це до уваги, ми вважаємо доцільним використання теорії концептуальної метафори в дослідженні дискурсу, а саме політико-економічного дискурсу, оскільки такий аналіз дає змогу дослідити приховані когнітивні структури і зрозуміти, що лежить в основі розуміння складних політичних та економічних понять.

Матеріалом цієї роботи слугували статті з тижневика *The Economist*, а саме статті з рубрик *The USA* (США), *Great Britain* (Великобританія) та *China* (Китай). Об'єкт дослідження становлять метафоричні вирази, виявлені в цих рубриках, які ми аналізували, спираючись на теорію концептуальної метафори. Зокрема, ми зосередили свою увагу на концептуальних метафорах, цільовим доменом яких є ЕКОНОМІКА (ECONOMY). Однак ми не оминули увагою і деякі інші суміжні концепти. Актуальність статті визначається використанням сучасних когнітивних теорій у поєднанні з контрастивним підходом до дослідження дискурсу. Відповідно теоретичним підґрунтям роботи є дослідження Дж. Лакоффа, М. Джонсона, Жіля Фоконьє, С. Жаботинської та ін.

Загалом ми проаналізували 41 статтю і виявили в них 26 метафор, цільовим доменом яких є ЕКОНОМІКА. Як показав наш аналіз, в основі розуміння цього концепту лежить вихідний домен ЛЮДИНА, а саме паралель проводиться між ним та різноманітними станами здоров'я людини. Таким чином, коли мова йде про економіку, найчастіше активуються концептуальні метафори НЕЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ХВОРА ЛЮДИНА та ЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ЗДОРОВА ЛЮДИНА. Загалом метафори зі сфери здоров'я дають нам змогу описати певні кризові ситуації. На думку Дж. Чартеріс-Блека, «метафори зі сфери здоров'я і захворювань можуть використовувати для оцінювання соціальних груп, ідеологій та інших метафоричних цілей. Сила метафор здоров'я походить від двох фундаментальних подій в людському досвіді: життя і смерті. Між цими прямо протилежними речами існують ступені здоров'я, тому метафори можуть належати до будь-якого ступеня гарного чи поганого здоров'я залежно від сили задуманої оцінки» [1, с. 101].

Зауважимо також, що концептуальні метафори, в основі яких лежить персоніфікація, є доволі поширеними і потужними. Як зазначає Джордж Лакофф, «персоніфікація є загальною категорією, яка охоплює велику кількість метафор, кожна з яких вибирає різні аспекти людини чи шляхи сприйняття людини. Спільне між ними те, що вони є розширенням онтологічних метафор, і вони дозволяють нам розуміти феномени у світі крізь призму людини – тобто ми розуміємо ці феномени на основі наших мотивацій, цілей, дій і характеристик. Розгляд чогось абстрактного, як, наприклад, інфляції, на основі людських особливостей, дає унікальну силу тлумачення цього поняття так, щоб його зрозуміли більшість людей. Коли ми переживаємо значні економічні втрати через політичні і економічні фактори, яких ніхто по-справжньому не розуміє, метафора ІНФЛЯЦІЯ – ЦЕ СУПРОТИВНИК принаймні дає нам логічне розуміння, чому ми переживаємо ці втрати» [5, с. 35].

Проаналізуємо по кілька прикладів із кожної рубрики. Як показав наш аналіз, кризові тенденції в економічній ситуації певної країни асоціюються з кризовими станами здоров'я, найчастіше фізичного, але часто і психічного. У рубриці The USA тексти здебільшого насичені метафоричними виразами, в основі яких є концептуальна метафора НЕЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ХВОРА ЛЮДИНА (71%). На цьому прикладі видно, як цільовий домен ЕКОНОМІКА пов'язаний із доменом хвороби, а саме хворої людини, яка видужує після хвороби, але певні негативні явища можуть *задушити це одужання*.

*Within two months some \$700 billion of tax increases and spending cuts kick in (roughly 5% of GDP over a full year). So much austerity so quickly would **suffocate the recovery** [7].*

Розглянемо приклад, у якому хворою є не економіка цілої країни, а економіка регіону. У цьому контексті бюджет Каліфорнії змальовується як поранене тіло, яке *кровоточить*, а зупинити цю кровотечу може закон Prop 30, суть якого полягає в тимчасовому збільшенні податків, щоб скерувати ці гроші на освітній сектор, на який почали виділяти менше коштів. Отже, тут одночасно відбуваються два мапування і утворюються одразу дві концептуальні метафори – НЕЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ХВОРА ЛЮДИНА і БЮДЖЕТ – ЦЕ ОРГАНІЗМ.

*That is wise. Prop 30, or something like it, may have been necessary to **stanch California's budgetary bleeding** [7].*

Неабиякий інтерес становлять і концептуальні метафори, в яких вихідним доменом виступає психічне здоров'я людини. У такому випадку економіка чи якісь її складники зазнають *шоку* чи *стресу*, або ж *перебувають під тиском*. Наприклад, *His responses – an aggressive stimulus, bailing out General Motors and Chrysler, putting the banks through a sensible **stress test** and **forcing** them to raise capital (so that they are now **in much better shape** than their European peers) – helped avert a Depression [7].*

Крім того, щоб описати стан банківської системи, автор говорить про банки як про людей, які є в гарній чи в поганій формі, тому цей контекст також містить концептуальну метафору БАНК – ЦЕ ЛЮДИНА. Власне, автор порівнює американські та європейські банки, вказуючи на кращий стан банківської системи США, таким чином використовуючи субметафору УСПІШНИЙ БАНК – ЦЕ ЗДОРОВА ЛЮДИНА.

Зауважимо, що як у рубриці *The USA*, так і в рубриці *Great Britain* густота метафор ЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ЗДОРОВА ЛЮДИНА є меншою (29% і 31 % відповідно). Наприклад, у цьому прикладі ВВП і багатство США описуються як живі істоти, які майже не постраждали від урагану Сенді. Тож, цей контекст містить концептуальну метафору ЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ЗДОРОВА ЛЮДИНА. *Even if GDP and wealth were relatively **unharm**ed by the storm, we might nonetheless want to prevent a great deal of human suffering [7].*

Схожі закономірності ми знаходимо в рубриці *Great Britain*. У 69% контекстів, у яких економіка асоціюється з людиною, міститься концептуальна метафора НЕЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ХВОРА ЛЮДИНА. У цьому прикладі галузь міжнародної освіти у Великобританії описується як людина, яку *морять голодом*, роблячи її закритою та майже недоступною для іноземних студентів через жорстку міграційну політику уряду.

International education, one of the country's most important export industries and an area where Britain should have a huge competitive advantage, is being starved [7].

З іншого боку, так як і в рубриці *The USA*, текст є менш насичений метафоричними виразами, які несуть у собі концептуальну метафору ЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ЗДОРОВА ЛЮДИНА. Доволі часто в таких контекстах йдеться про певну галузь чи індустрію, яка *повертається до життя, процвітає чи набирається сили*. Наприклад, *But its semiconductor arm lives again. The Plymouth plant – and the Plessey name – is coming back to life under Michael LeGoff, a Canadian entrepreneur. His bold bet is that the sort of manufacturing that has drifted eastward can thrive again in Britain* [7].

Зовсім інша картина вимальовується в рубриці *China*. Насамперед вона загалом виявилася менш насиченою концептуальними метафорами, цільовим доменом яких є економіка. Крім того, співвідношення між кількістю метафоричних виразів, які містять концептуальну метафору ЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ЗДОРОВА ЛЮДИНА, і тими, які містять концептуальну метафору НЕЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ХВОРА ЛЮДИНА є 40% і 60% відповідно, тобто відрізняється від того, яке ми спостерігаємо в рубриках *The USA* і *Great Britain*. Наприклад, у цьому контексті економіка *набирається сили*, отже, активується концептуальна метафора ЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ЗДОРОВА ЛЮДИНА, цільовим доменом якої є ЕКОНОМІКА, а вихідним – ЛЮДИНА.

A number of economists concluded that China's protracted slowdown had at last run its course. Their confidence was bolstered by monthly figures showing the economy gaining strength as the third quarter wore on [7].

Стан будь-якої економіки залежить від багатьох факторів, його складають різні елементи, як, наприклад, окремі компанії чи навіть маленькі фірми. Розглянемо приклад, у якому автор описує іноземні кур'єрські фірми як *багатотраждальні*, тиким чином будуючи своє висловлювання на основі концептуальної метафори НЕУСПІШНА ФІРМА – ЦЕ ХВОРА ЛЮДИНА.

Officials recently announced that long-suffering foreign courier firms can offer certain domestic services [7].

Утім, варто зауважити, що в багатьох контекстах, де йдеться про стан економіки країни, хворою чи здоровою є не сама економіка, а країна. Таким чином, цільовим доменом виступає КРАЇНА як економічне утворення, а вихідним – ЛЮДИНА, у цьому випадку хвора. Тож дуже часто необхідно розглядати домени, між якими відбувається мапування в ширшому контексті, беручи до уваги не лише зміст окремої статті, але й наповнення рубрики загалом, напр.: *A budget deal would act as a reminder that democracy works,*

especially at a time when China is changing its leadership in a more dictatorial way. The alternative, of four more years of angry stasis, would do America, and the world, huge damage [7].

Важливою частиною будь-якої економіки є грошова система країни. Такий суміжний з економікою концепт, як валюта, також часто описується за допомогою концептуальної метафори, яка вказує нам на гарний чи поганий стан грошової системи країни чи економічного об'єднання, таким чином даючи нам краще розуміння наповнення домену економіки загалом. Цікаво, що розуміння домену грошової валюти також відбувається на основі домену людини та різноманітних станів її здоров'я, напр.: *Perhaps the euro will collapse, bringing down the EU with it. Or perhaps the euro will survive, and use its combined weight to push the British around* [7].

Отже, наш аналіз показав, що концептуальна метафора є потужним інструментом розуміння й опису складних абстрактних концептів, як наприклад, економіка. До того ж, стан економіки конкретної країни може концептуально та лексично відобразитись у дискурсі, який її описує. Це підтверджують наші емпіричні дані, а саме, різна насиченість трьох рубрик, які ми аналізували, концептуальними метафорами. Тексти рубрики China виявились загалом найменш насиченими метафорами, цільовим доменом яких є економіка, що може бути пов'язано з відносно стабільним станом економіки цієї країни та більшою орієнтованістю статей на політичні проблеми. Зокрема, в цій рубриці відсоток метафор, у яких мапування відбувається між доменами економіки і здорової людини, є найвищим з усіх трьох рубрик. Узагалі ж, в усіх рубриках статті є більш насиченими концептуальною метафорою НЕЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ХВОРА ЛЮДИНА, і нечасто натрапляємо на метафору ЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА – ЦЕ ЗДОРОВА ЛЮДИНА. Тож можна припустити, що медійний політико-економічний дискурс більше тяжіє до опису проблемних кризових явищ. Таким чином, ми вважаємо доцільним подальше дослідження центральних політичних та економічних концептів за допомогою теорії концептуальної метафори, нарощуючи кількість емпіричного матеріалу для більшої достовірності кількісного аналізу.

Список літератури

1. Charteris-Black Jonathan. *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis* / Charteris-Black Jonathan. – Basingstoke, Hampshire and New York : Palgrave Macmillan, 2004. – 263 p.
2. *Cognitive linguistics : basic readings* / edited by Dirk Geeraerts. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2006. – 485 p.
3. Lakoff George. *Women, fire, and dangerous things* / George Lakoff. – Chicago and London : University of Chicago Press, 1990. – 614 p.

4. Lakoff George. The Contemporary Theory of Metaphor / George Lakoff / Metaphor and Thought : in A. Ortony (ed.). – 2nd edition. – Cambridge University Press, 1993. – P. 202–251.
5. Lakoff George. Metaphors we live by / George Lakoff, Mark Johnson. – Chicago : University of Chicago Press, 2003. – 276 p.
6. Lakoff George. The Political Mind : Why You Can't Understand 21st – century Politics with an 18th-century Brain / George Lakoff. – New York : Viking (Penguin Group), 2008. – 292 p.
7. The Economist [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economist.com/printedition/2012-11-10>

М. М. Малашнюк

**ДИНАМИКА ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ЦЕЛЕВОГО И ВЫХОДНОГО
ДОМЕНОВ В ПРЕДЕЛАХ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ МЕТАФОРЫ
(НА МАТЕРИАЛЕ ТРЕХ ТЕМАТИЧЕСКИХ РУБРИК ЖУРНАЛА
THE ECONOMIST)**

В статье проанализированы когнитивные особенности политико-экономического дискурса. Прослежено понимание некоторых ключевых политико-экономических концептов, опираясь на теорию концептуальной метафоры.

Ключевые слова: концептуальная метафора, выходной домен, целевой домен, картирование.

М. Malashnyak

**DYNAMICS OF INTERACTION BETWEEN TARGET AND SOURCE
DOMAIN WITHIN ECONOMIC METAPHOR (BASED ON THREE
THEMATIC RUBRICS OF *THE ECONOMIST* MAGAZINE)**

The article analyses the cognitive features of political and economic discourse. It also examines the understanding of some key political and economic concepts based on the theory of conceptual metaphor.

Keywords: conceptual metaphor, source domain, target domain, mapping.

УДК 81'27:530.192

Мініч Л. С.

ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНІ ІДЕЇ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

У статті проаналізовано основні аспекти дослідження синергетики. Основну увагу зосереджено на з'ясуванні сутності синергетики.

Ключові слова: синергетика, лінгвосинергетика, синергетичний напрям, духовно-синергетична сутність мови, енергетичність мови.

Синергетика – це науковий напрям, що вивчає зв'язки між елементами структури (підсистемами), які утворюються у відкритих системах (біологічних,